

23. 06. 2010

Vammaisfoorumi ry
Handikappforum rf
Finnish Disability Forum

INRIKESMINISTERIET

Lausunto

23.6.2010

Sisäasiainministeriö
maahanmuutto-osasto
sm.kirjaamo@intermin.fi

Viite: Lausuntopyyntö 27.5.2010 SM 024:00/2009
Asia: Lausunto sisäasiainministeriön luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle kotouttamislain uudistamiseksi

Vammaisfoorumi ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa hallituksen esityksestä kotouttamislain uudistamisesta. Vammaisfoorumi edustaa 28 jäsenjärjestöä, joissa on yhteensä jäsenenä noin 320 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta henkilöä. Vammaisfoorumi keskittyy tässä lausunnossa vammaisiin maahanmuuttajiin ja lain soveltamiseen heihin.

Vammaisfoorumi painottaa, että myös vammaisille maahanmuuttajille tulee taata mahdollisuus työllistyä. He tarvitsevat työllistyäkseen erityispalveluja ja kokonaisvaltaista kotoutumisen tukea.

Yleistä

Vammaisfoorumi pitää erittäin hyvänä uudistuksena sitä, että kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta säädettäisiin eri laeissa.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että kotouttamislakia uudistettaessa **on huomioitava YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen vaatimukset**. Yleissopimuksessa sitoudutaan varmistamaan ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien täysimääräinen toteutuminen sekä mahdollisuuksien yhdenvertaisuus kaikille vammaisille henkilöille.

Hallituksen esityksen yleisperusteluissa kohdassa 4.5 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutukset on käsitelty ainoastaan esityksen tasa-arvo vaikutuksia, mutta jätetty kokonaan käsittelemättä esityksen yhdenvertaisuusvaikutukset. Hallituksen esityksessä tulee ottaa huomioon myös esityksen yhdenvertaisuuteen liittyvät vaikutukset ja esityksessä tulee huomioida kautta linjan myös vähemmistöjen kuten vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset oikeudet.

On tärkeää, että hallituksen esityksessä on huomioitu vammaiset henkilöt. Heidät on määritelty kuitenkin ensisijaisesti erityisiä toimenpiteitä tarvitseviksi maahanmuuttajiksi. Näin onkin, sillä vammaiset henkilöt tarvitsevat usein erityisiä toimenpiteitä voidakseen toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tämä jaottelu saattaa kuitenkin vaikuttaa siihen, että vammaisia henkilöitä pidetään aina erityisryhmään kuuluvina eikä heitä tällöin kohdella esimerkiksi työnhakijoina ja kotouttamistoimenpiteiden osalta samalla tavalla kuin muita maahanmuuttajia. Vammaisuus ei saa olla sinällään syynä siihen, että henkilö luetaan työvoiman ulkopuoliseksi. Vammaisfoorumi haluaa nostaa tämän asian esille nimenomaan siksi, että kotouttamistoimenpiteet on kytketty voimakkaasti työnhakuun. Vammaiset tulisi huomioida ryhmänä kaikissa tilanteissa eikä vain puhuttaessa haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä.

Yksityiskohtaiset perustelut

5§ Tulkin ja kääntäjän käyttö

Maahanmuuttajalla tulee olla mahdollisuus myös viittomakielisen tulkkaukseen sekä puhevammaisten tulkkaukspalveluun. Tämä olisi selvennyksenä hyvä mainita pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Maahanmuuttajan mahdollisuus saada tulkkaukspalveluita on usein edellytys sille että maahanmuuttaja voi hyötyä kotouttamispalveluista. Mahdollisuus ja oikeus tulkkaukspalveluihin tulisi tällöin olla kaikissa kotoutumista tukevissa palveluissa joissa se on tarkoituksenmukaista.

7 § Perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta

Pykälässä määritellään, että maahanmuuttajille annetaan tietoa, mutta ei sitä, kenen tätä tietoa tulee antaa. Tiedonantovastuu tulisi kirjata selkeämmin ja velvoittavammin. Tässä tiedonantamisessa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota siihen, että maahanmuuttajalle annetaan selkeää tietoa henkilön oikeuksista sekä siitä, miten eri viranomaiset toimivat, miten asian saa vireille missäkin viranomaisessa ja milloin tulee kääntyä kenenkin viranomaisen puoleen.

Tässä määritelty tieto tulee antaa maahanmuuttajalle esteettömässä muodossa. Viranomaisen, jolla on tiedonantovelvollisuus, tulee varmistaa, että tieto on sellaisessa muodossa kuin maahanmuuttaja sitä tarvitsee ja että hän sen ymmärtää. Esimerkiksi jos annettava tieto on kirjallisessa muodossa, tulee se näkövammaisille olla myös pisteillä tai sellaisessa sähköisessä muodossa, että se voidaan lukea apuvälineillä.

8 § Ohjaus ja neuvonta

Ohjaukseen ja neuvontaa tulee kiinnittää erityistä huomiota. Maahanmuuttajalla tulisi olla mahdollisuus saada neuvontaa mahdollisimman helposti ja monipuolisesti. Hän tarvitsee usein tietoa siitä, kenen viranomaisen puoleen millaisessakin asiassa tulee kääntyä. Tämä on erityisen tärkeää niiden maahanmuuttajien, kuten useissa tapauksissa vammaisten henkilöiden, kohdalla, jotka käyttävät useiden viranomaisten palveluita. Myös tässä tulee huomioida vammaisten maahanmuuttajien erityistarpeet ja se, että kaikki annettava tieto tulee olla myös esteettömässä ja eri tavoin

vammaisten saavutettavassa olevassa muodossa sekä vammaisten henkilöiden saavutettavissa olevissa paikoissa.

Ohjauksessa ja neuvonnassa tulee maahanmuuttajalle antaa myös tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksista sekä hänelle kuuluvasta oikeusturvasta.

9 § Alkukartoitus

Pykälässä todetaan, että alkukartoituksessa selvitetään muut työllistymiseen vaikuttavat seikat. Tähän tulee ehdottomasti lisätä myös muut kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Alkukartoitus tulee tehdä henkilön kokonaistilanne huomioiden ja siinä tulee selvittää myös muut kuin vain työllistymiseen vaikuttavat seikat. Jotta henkilön kokonaistilanne voidaan parhaiten selvittää, olisi tärkeää että olisi mahdollisuus alkukartoituksen tekemiseen moniammatillisessa yhteistyössä. Esimerkiksi kun on kyse vammaisesta maahanmuuttajasta, on tärkeää että asiaa selvittävät eri alojen ammattilaiset tiiviissä yhteistyössä.

10 § Alkukartoituksen järjestäminen

Pykälässä todetaan, että maahanmuuttajalla on oikeus pyytää alkukartoituksen tekemistä. Jotta maahanmuuttaja osaa pyytää tällaista palvelua, on hänen pitänyt saada tietoa tästä. Siksi on tärkeää, että viranomaisella, joka asioi maahanmuuttajan kanssa, tulee olla velvollisuus kertoa alkukartoituksesta. Lisäksi asia tulee selvittää maahanmuuttajalle niin, että hän tosiasiallisesti ymmärtää sen merkityksen. Tämä neuvontavelvollisuus on erittäin tärkeää etenkin niiden maahanmuuttajien osalta, jotka eivät vielä ole työttöminä työnhakijoina tai eivät turvaudu toimeentulotukeen. Tältäkin osalta laki keskittyy työttömiin työnhakijoihin, mutta on aivan yhtä tärkeää, että myös muut maahanmuuttajaryhmät saavat mahdollisuuden alkukartoitukseen ja että heillä on siten yhdenvertaiset mahdollisuudet kotoutumiseen.

12§ Oikeus kotouttamissuunnitelmaan ja kotouttamissuunnitelman kesto

Mahdollisimman monella maahanmuuttajalla tulisi olla oikeus kotouttamissuunnitelmaa. Jos maahanmuuttaja itse niin tahtoo, tulisi hänellä olla oikeus kotouttamissuunnitelman laatimiseen. Onnistuneen kotouttamissuunnitelman kautta voidaan turvata se, että henkilö saa tarvittavat ja tarkoituksenmukaiset palvelut.

13 § Kotouttamissuunnitelman laatiminen

Pykälän toisessa momentissa on maininta siitä, että kotouttamissuunnitelman ja maahanmuuttajalle laaditut suunnitelmat on sovittava yhteen. Tämä on todella tärkeää, jotta kaikki suunnitelmat yhdessä tukevat henkilön kotoutumista. Huolestuttavaa on kuitenkin lain perustelussa oleva maininta, jonka mukaan työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaalla voi olla vain yksi suunnitelman kerrallaan. Esimerkiksi vammaisella maahanmuuttajalla voi olla voimassa oleva vammaispalveluita koskeva suunnitelma, joka osaltaan myös tukee kotouttamissuunnitelmaa. Vammainen henkilö voi olla myös työtön työnhakija. Hän saattaa vain tarvita työllistymiseensä erityistukea ja erityispalveluita. Kotouttamissuunnitelmassa voitaisiinkin tällöin nimenomaisesti selvittää niitä seikkoja tai tukimuotoja, joiden kautta voidaan mahdollistaa vammaisen henkilön työllistyminen.

14 § Kotouttamissuunnitelman laativan viranomaisen tehtävät

On erittäin tärkeää, että viranomaiset tekevät tosiasiallisesti asiakaslähtöistä yhteistyötä eikä asiakkaita vain kategorisesti jaeta työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaisiin ja

kunnan asiakkaisiin. Koska, kuten aikaisemmin on jo todettu, vammaisen henkilö voi olla myös työtön työnhakija tai työntekijä. Hän tarvitsee tällöin sekä työ- ja elinkeinotoimiston palveluita että kunnan järjestämiä vammaispalveluita.

18 § Kotouttamissuunnitelman seuranta, muuttaminen ja keskeyttäminen

Pykälän toisessa momentissa todetaan, että kotouttamissuunnitelma katsotaan keskeytyneeksi kuukauden kuluttua siitä, kun maahanmuuttaja on työllistynyt tai aloittanut opiskelut. Tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että kotoutumisen muut toimenpiteet voivat jatkua tästä huolimatta. Jos henkilöllä on kotouttamissuunnitelmissa muita kotoutumista tukevia toimenpiteitä, niin niiden ei pitäisi katketa, jos niiden jatkuminen on tarkoituksenmukaista kotoutumisen kannalta tai muutoin. Lisäksi tulee huomioida työsuhteen mahdollinen määräaikaisuus ja sen vaikutukset.

20 § Kotouttamiskoulutus

Koulutuksen järjestämisessä tulee huolehtia vammaisen maahanmuuttajan erityistarpeista ja -tuesta. Lähtökohtana tulee olla se, että mikäli vammaisen henkilö voi tukitoimenpiteiden avulla opiskella yhdenvertaisesti, pitää tukitoimet järjestää. Lähtökohtana ei siten saa olla se, että opiskelun tavoitteet asetetaan vammaisuuden takia alemmalle tasolle. Mikäli pykälän kolmannen momentin mahdollisuutta, asettaa tavoite alemmalle tasolle, käytetään, tulee siihen todella olla perustellut syyt. Se että henkilö on vammaisen, ei saa aiheuttaa sitä, että hänellä ei olisi samoja mahdollisuuksia kielenopetukseen ja oppimiseen kuin muilla. Hän voi tarvita oppimisessa apuvälineitä tai erityistä tukea mutta tämä mahdollisuus oppimiseen tulee hänelle turvata. Koulutuksen, mukaan luettuna suomen kielen koulutuksen, tulee olla tarkoituksenmukaista ja opiskelun on oltava myös vammaisille henkilöille soveltuvaa. Näin taataan kotoutumisen yhdenvertaisuus.

23 § Omaehtoisen opiskelun tukemisen edellytykset

Tuettavaksi omaehtoiseksi koulutukseksi pitäisi ehdottomasti lukea myös työhön valmentava tai vastaava koulutus. Tällainen koulutus voi edistää merkittävästi vammaisen henkilön pääsyä työmarkkinoille.

26 § Muut kotoutumista tukevat ja edistävät toimenpiteet ja palvelut.

Näitä toimenpiteitä ja palveluita järjestettäessä tulee huolehtia siitä, että maahanmuuttajalla on mahdollisuus saada tarvittavat ja tarkoituksenmukaiset tulkkauspalvelut.

30 § Kunnan kotouttamisohjelma

Kunnan kotouttamisohjelmia laadittaessa tulisi tehdä yhteistyötä myös alueen vammaisneuvostojen ja vammaisjärjestöjen kanssa. Vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöt voivat antaa tärkeää tietoa kotouttamisohjelmien laatimiseksi, jotta myös vammaisten maahanmuuttajien erityiskysymykset tulisi otetuksi huomioon. Lisäksi niillä voi olla merkittävä rooli vertaistuellisissa tehtävissä ja vammaisten oikeuksista tiedotettaessa.

47 § Erillisten kustannusten korvaaminen

Pykälässä tulisi puhua tulkkauspalveluista. Kunnalle korvattavina tulkkauskuluina pitää korvata myös viittomakielen ja esimerkiksi puhevammaisen tarvitseman tulkkauspalvelun kustannukset. Kotouttamissuunnitelman laatimiseen liittyvät tulkkaus-

palvelut pitää kustantaa, kuten laissa on esitetty. On kuitenkin tärkeää, että myös kotouttamissuunnitelmassa mainittujen toimenpiteiden ja palveluiden toteuttamiseen tarvittavat tulkkauspalvelut kustannetaan. Näin turvataan toimenpiteiden ja palveluiden toteutuminen, tarkoituksenmukaisuus ja vaikuttavuus.

Lopuksi

Vammainen maahanmuuttaja on usein erityisen haavoittuvassa asemassa ja siksi hallituksen esityksessä tulee mainita heidän erityispalvelunsa. Kotoutumistoimien tulee ulottua kaikille ja ne tulee järjestää niin, että myös vammaiset henkilöt voivat niitä käyttää. Vammaisfoorumi pitää kuitenkin tärkeänä, ettei vammaisia maahanmuuttajia nähdä vain työelämän ulkopuolella oleviksi erityispalveluita tarvitseviksi henkilöiksi. Samoin on tärkeää nähdä kotouttaminen kokonaisvaltaisesti, sillä jos ei kotoudu, on työllistyminenkin ja ennen kaikkea työelämässä pysyminen heikkoa. Työllistymistoimenpiteiden tulee ulottua tarvittavien tukitoimien avulla myös vammaisiin henkilöihin ja, jos työllistyminen ei ole mahdollista, tulee henkilöllä olla silti oikeus yhdenvertaiseen kotoutumiseen.

Helsingissä kesäkuun 23. päivänä 2010

Merja Heikkonen
puheenjohtaja

Pirkko Mahlamäki
pääsihteeri

Lisätietoja:

Koordinaattori Hannaleena Pölkki, Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma, Vammaisfoorumi ry, 09 - 7206 2413, hannaleena.polkki@tukikeskushilma.fi
Oikeuksienvälöntalokimies Liisa Murto, Näkövammaisten Keskusliitto, p 050-5508899, liisa.murto@nkl.fi

